

HRVATSKA POVIJEST

Hrvatski vojnici bili su u svim važnijim bitkama te često zapaženi po hrabrosti

Uz alku, često su održavana natjecanja i u “šakanju” te hrvanju. Domaći povjesničari bilježe i mnogobrojna natjecanja u potezanju konopca koja su bila jedna od važnijih zabava, ali i odmjeravanja snage i vještine kod stanovništva Hrvatske ponajviše u gradovima Dalmacije sredinom 19. st.

David “Sensei” Stainko,
prof. kineziologije

HRVATSKA POVIJEST borilačkog umijeća datira još od prije doseljavanja u ove krajeve, početkom 7. stoljeća kada se Slaveni naseljavaju po cijelom Balkanskom poluotoku sve do južne

Grčke, a na zapadu do Alpa. Hrvati su se u svojoj pradomovini bavili obrađivanjem zemlje, lovom i ribolovom, a s tim u vezi kod njih su se razvijali i različiti oblici tjelesnog vježbanja iz domene borilačkih umijeća. Bacali su koplje i borili se s njime, gađali lukom i strijelom, hrvali se, trčali, plivali pa i ronili. Slaveni su u 6. st. bili vješti ratnici s bogatim znanjem borilačkih umijeća, kako navode bizantski kroničari toga doba, a jedan od njih, Aleksandar, između ostalog piše: “Jednom sam iznenada ušao s odredom u posve

prazno selo. Slučajno sam pogledao na nedaleko jezerce i opazio da iz vode vire trske. Prisjetio sam se slavenskog lukavstva o kojem su nam pričali još u vojnoj školi. Naime, kad Slaveni iznenadi kakva opasnost, oni rone duboko u vodi ležeći nauznak, u ustima drže probušene trske i na njih dišu. Tako izdrže u vodi i po nekoliko sati... Slaveni su odjeveni u košulje i ogrnuti gunjevima, a naoružani malim kopljima. Svaki ratnik nosi po dva koplja, a neki i teške štitove. Služe se drvenim lukovima i strelicama koje su namazane

otrovnom tekućinom. Slaveni ne poznaju bojni red niti ulaze u borbu na ravnim i otvorenim mjestima, a uvijek su spremni na neko lukavstvo". Dolaskom u današnje krajeve pod utjecajem drugačijih političkih sistema i kultura, mijenjali su svoje običaje i navike.

Stare kronike, nadgrobni spomenici, umjetnička djela i narodna tradicija

Bilo je to vrijeme kad se vrlo cijenila tjelesna snaga, okretnost i vještina rukovanja oružjem o čemu nam svjedoče razne stare kronike, nadgrobni spomenici, umjetnička djela i narodna tradicija. Najstarija svjedočanstva o povijesti Hrvata potječu iz 8. stoljeća i do danas su se sačuvali u cijelosti ili u ostacima razni zapisi, kao primjerice u crkvi Sv. Križ u Ninu, Sv. Nikola na Krku, Sv. Donat i Sv. Krševan u Zadru i Sv. Petar u Trogiru i drugdje. U zapisima se spominju i neka borilačka umijeća. Između 7. i 9. stoljeća raspada se staro plemensko uređenje i postepeno nastaju prve južnoslavenske države. Borilačko umijeće Hrvata tako počinje dolaziti do izražaja već u drugoj polovini 8. st. kada Franci ratuju protiv Slovenaca i Hrvata te ih pokoravaju. Godine 819. izbija u Panonskoj Hrvatskoj ustanak protiv Franaka, kojeg je vodio knez Ljudevit Posavski i trajao je četiri godine. Borbe su se u našim krajevima nastavljale i dalje pa je iz godine 852. sačuvana isprava kneza Trpimira u kojoj se on naziva knezom Hrvata i to je ujedno i prvi sačuvani spomen hrvatskog imena. Godine 877. Hrvati i Neretljani uništili su mletačko brodovlje kod Makarske. Oko godine 925. za vladavine kralja Tomislava Hrvatska postaje kraljevina. Negdje oko 1000. godine jaka mletačka flota osvaja na neko vrijeme Dalmatinske otoke. Od 1058. do 1074. vlada u Hrvatskoj Petar Krešimir IV (kralj Hrvata i Dalmatinaca), a Jadransko more nazivaju "naše dalmatinsko more".

Godine 1089. umro je hrvatski kralj Dmitar Zvonimir, a nakon njegove smrti nastale su borbe za prijestolje. Nakon dugih borbi i pregovaranja, godine 1102., ugarski (mađarski) kralj Koloman okrunjen je za hrvatskog vladara. Godine 1202. u tijeku IV. križarskog pohoda križari su pomogli Mlečanima da zauzmu dobro utvrđen Zadar. Hrvati se tada suočavaju s najboljim ratnicima tadašnje Europe, a također se susreću s nekim

novim oblicima hrvanja. Godine 1241. Mongoli su provalili u Ugarsku pod zapovjedništvom Batu kana. Opljačkali su, između ostalih mjesta i Zagreb, a sam kralj Bela IV sklonio se pred njima u Dalmaciju. Hrvati se tada po prvi puta susreću s istočnjačkim borilačkim vještinama (osim M. Pola). Godine 1371. Turci prodiru na Balkan, a 1493. potukli su hrvatske velikaše u bitci na Krbavskom polju. Hrvatski vojnici čuvaju Europu od prodora turskih osvajača. Od 1510. do 1514. trajao je ustanak hvarskih pučana pod vodstvom Matije Ivanića protiv plemića kojima su pomagali i Mlečani. Godine 1526. Turci su porazili ugarsku vojsku na Mohačkom polju, a posljednji hrvatsko-ugarski vladar Ludovik II poginuo je u bijegu. Godine 1527. hrvatski velikaši su izabrali Ferdinanda Habsburškog za vladara, a Habsburgovci

Slaveni ne poznaju bojni red niti ulaze u borbu na ravnim i otvorenim mjestima, a uvijek su spremni na neko lukavstvo

će vladati u Hrvatskoj sve do 1918., odnosno do kraja 1. svjetskog rata. Godine 1573. u Stubici, u Hrvatskom zagorju, izbila je velika seljačka buna pod vodstvom Matije Gupca koja je drastično i okrutno ugušena.

U tim bitkama vidjela se sva raskoš različitih hrvatskih borilačkih umijeća. Godine 1593. Turci su poraženi u bitci kod Siska, a što je ujedno označavalo i njihovu propast te slabljenje moći na tom području. Godine 1651. Petar Zrinski je u Čabru (Gorski kotar) osnovao prvu manufakturu u Hrvatskoj koja je prerađivala i izrađivala željezne predmete, čavle, plugove, potkove, ali i dijelove oružja. Manufakture se ranije javljaju u našim krajevima jedino u Dubrovniku i to već u 14. st.. Od 1683. oslabljena Turska, a pod udarom savezničkih vojski, i naročito zbog učestalih ustanaka u našim krajevima, gubila je bitku za bitkom. Hrvatski narod je izvojevao pobjedu, koju je i vrlo skupo platio jer gotovo milijun Hrvata bilo je porobljeno, te prelaze na islam. Ubrzo se za junaštvo Hrvata pročulo po čitavoj Europi. Europa se divila hrvatskim

vojnici, a iz tog vremena, iz 17. st. koji su nosili oko vrata maramu koju su po njima nazivali "kravate" (croate), kao i pod vladavinom Austrougarske i ratovanja pod njihovom zastavom u čitavoj Europi, ostala je kao uspomena na hrabrost hrvatskih vojnika toga vremena današnja kravata. U 18. st. austrijski vladari iskorištavali su naš narod, napose seljake za svoje brojne ratove što su ih vodili po Europi.

Sinjska alka

Hrvatski vojnici bili su u svim važnijim bitkama, te često vrlo zapaženi po svojoj hrabrosti. Godine 1806. u Dubrovnik ulazi francuska vojska pod izgovorom da će braniti grad od Rusa i Crnogoraca. Hrvati se susreću s nekim novim borilačkim umijećima tadašnje Europe. Godine 1809. Napoleon I je ujedinio naše zemlje porazivši Austrijance, tako da je francuska uprava u našim krajevima potrajala sve do 1813. Kasnije su naše krajeve napadali i svojatali ih još i Englezi, Španjolci, Talijani i Nijemci, svaki sa svojim načinom primjene borilačkog umijeća. Hrvati su ratujući s njima vrlo brzo učili i usvajali nova borilačka umijeća kao i njihovu primjenu. Nove su borilačke vještine stapali sa svojim već od ranije stečenim znanjima tijekom dugotrajnih ratovanja na našim prostorima. Još prije nego što su na Balkan doselili Slaveni, potapali su Iliri, Liburni i Dalmati brodove rimskih osvajača. Također, postojali su i amfiteatri za gladijatorske borbe, a najveći je u Puli iz 1. st.. Brodovi Hrvatskog kneza Domagoja uništili su u 9. st. mletačke lađe, a također od 840.g. i Neretljani uništavaju i pobjeđuju mletačke flote. U kasnijim stoljećima istakli su se i omiški i ulcinjski gusari. Poznate su i narodne pjesme iz toga vremena koje su opjevale senjske uskoke jer su se njihovi prepadi na neprijatelja odlikovali izvanrednom smjelošću i lukavstvom.

Osim u borbama protiv Mlečana na moru, uskoci su se istakli i u borbama protiv Turaka. Arapski gusari iz Sjeverne Afrike često su pljačkali naselja uz obale Sredozemnog mora pa su tako zalazili i u naš Jadran, tako da su često napadali Kotor, Dubrovnik, Zadar, ali i neke druge gradove, a često su bili i potučeni, kao npr. u Boki Kotorskoj. Hrvati se već tada iskazuju, kao vješti borci sa stečenim iskustvom. Nema nikakve sumnje da je Sinjska alka, kao i sve ostale alke i slični

turniri, a koji su se održavali u pojedinim našim mjestima, u najužoj vezi sa srednjovjekovnim viteškim igrama. Po svom postanku i obliku sve su viteške igre zapravo vojničko-ratničke, tj. borilačke igre. Cilj im je bio da se borci ogledaju u tjelesnoj sposobnosti i okretnosti, kao i uvježbanosti u rukovanju oružjem, ali i u isticanju osobne hrabrosti. Povjesničar otoka Raba V. Brusić spominje da su u gradu Rabu već godine 1364. uvedene viteške igre koje su se priređivale na "varošu pred gradskim vratima", 9. svibnja i 25. lipnja, a u spomen pobjede i oslobođenja od mletačke vlasti.

Prva pisana vijest o viteškim igrama je odredba koja se nalazi u rukopisnoj zbirci dubrovačkih zakona u tzv. Zelenoj knjizi iz godine 1373. koja se odnosi na jednu takvu igru što se izvodila na području Dubrovačke republike. Samo nekoliko godina poslije toga, 1386. na sličan je način u trogirski statut unesena posebna odluka kojom se određuje da će se od tada unaprijed, svake godine natjecateljima u strijeljanju (samostrijel) kao nagradu davati čojin ogrtač u vrijednosti do pet zlatnih dukata. Iz prve polovine 15. st. potječu iz Dubrovnika još nekoliko zanimljivih vijesti o viteškim igrama kod nas, kao npr. gađanje kopljem u rukavicu ili u prsten, a koje se izvodilo na blagdan Sv. Vlahu. Takva "alka" na kojoj se gađalo u srebrni prsten od tri omče i to po tri takva prstena jedan za drugim, čini se trčala se i na dan Sv. Vlahu i u gradu Stonu, a igru su nazivali palium. Potrebno je istaknuti da se običaj trčanja alke u Dubrovniku dugo održao, a još je u 17. st. tu priredbu opisao francuski putopisac M. Quichet koji je tuda putovao u Carigrad. Opisujući taj običaj, piše da se trka izvodila na dan Sv. Vlahu i narednih dana poklada, a cilj gađanja bila je probušena željezna ploča u obliku tanjura. "Dubrovčani", kaže taj putopisac, zovu svoju igru "trčati kolač".

Viteška natjecanja

Najstarija pisana vijest o viteškim natjecanjima u gradu Zadru, zabilježena je u "Reformacijama" zadarskog statuta pod datumom 14. 5. 1458. gdje se spominje trčanje pješaka i gađanje strelicama. Inače, za samu zadarsku alku lokalni povjesničar C. F. Bianchi kaže da je bila uvedena u lipnju 1409. nakon pada grada Zadra pod mletačku vlast. Od toga doba pa sve do početka 19. st. trčala se svake godine posljednjih dana mjeseca

Foto: Vlada RH

srpnja. Posljednja trka zadarske alke pod mletačkom upravom održala se 1779., a posljednja igra za koju se sigurno zna izvedena je 1818. povodom dolaska u Zadar cara Franje I. Zadarske viteške igre spominje i pjesnik Juraj Baraković u svojoj Vili Slovinki. Negdje oko 1472. potječe i prva vijest da se u Zagrebu izvodila alka ili neka njoj slična viteška igra. Zanimljivo je da se je ta vijest sačuvala u vezi s jednom parnicom. Sudski spisi iz tog vremena spominju da su se dva zagrebačka građana međusobno potukla prigodom održavanja viteške igre kopljem. Druga je vijest o viteškim igrama u Zagrebu iz 1709. U zapisnicima gradske uprave objavljenim te godine kaže se da je ponovno bio uveden običaj da gradski sudac, uoči Nove godine priredi banket, a isto tako je na Pokladni utorak ponovno uvedena veoma časna igra kopljem zvana "prstenac".

Obje ove vijesti iznosi E. Laszowski u svom djelu "Stari i novi Zagreb". Alka prstenac izvodila se u Zagrebu i 1925. na nogometnom igralištu kluba "Željezničar". Kasnije se igra "prstenac" očuvala jedino u istarskom gradiću Barbanu gdje se i održava svake godine. Običaj trčanja alke održavao se je i u Splitu, Šibeniku i Skradinu, i to po nekim saznanjima, čini se pješice (trčeci). Međutim, danas se, nažalost, o tome malo što поближе zna, kao i o nekim drugim borilačkim umijećima u Hrvata. U svom poznatom djelu "Illyricum Sacrum",

poznati povjesničar Farlati spominje da je splitski nadbiskup Andrija Corner, 1535. zabranio svećenicima svoje nadbiskupije bilo da sami ili u društvu sa svjetovnjacima priređuju viteške igre. Iz drugog opet izvora saznajemo da je godine 1571. izvedena u Splitu, poslije neke od pobjeda na Turcima viteška igra zvana Corsa dei Barbari (Trka Barbara). Da su viteške igre bile vrlo popularne u Splitu možemo zaključiti i iz aluzije koje čini o njima Jeronim Kavanjin u svojoj pjesmi (epu) "Bogatstvo i uboštvo". Iz 15. st. potječe vijest koju donosi trogirski povjesničar P. Andreis, da je trogirski knez Alvise Barbaro, godine 1587. ponovno uveo trke na konjima, a koje su bile uobičajene na dan Sv. Ivana. Dosta se rano spominje trčanje alke u pojedinim mjestima u Istri i okolici, a posebice u Koprnu, Piranu, Novigradu, Bujama i Tribnju. O tome nam priča domaći povjesničar F. Babudri u djelu Fonti vivi. Interesantan je i podatak da se i u Hvarskom statutu iz 1588. nalazi molba iz hvarskih prokuratora da se sačuva mjesni običaj gađanja iz puške.

O makarskoj i imotskoj alci postoje podaci tek iz 18. i 19. st. makarsku alku možemo upoznati iz dva pjesnička opisa izašla u knjižici "Strigliagne alke dvi pisme sloxene i prikazane na cast i posctegne gospode makarske", Venecija, 1782.. Tu se vrlo živo i potpuno u stilu junačkih narodnih pjesama (epovi) opisuju alcarska igra u Makarskoj održana 1781. Posljednja izvedena alka održana je u Makarskoj 1832. u povodu dolaska u makarsku prvoga zajedničkoga splitsko-makarskog biskupa Pavla Miošića. Za imotsku alku kaže se da se izvodila još 1840., a lmočanin Jerko Vrdoljak 1844. piše u Zori dalmatinskoj: "Alka je igra na dosta kotara, ali je svuda pobačena ova narodna zabava osim Sinja. U Splitu, Makarskoj i mojoj otadžbini nije ova igra prestala odavna, nema dugo godina da sam je gledao u Makarskoj".

Uz alku, često su održavana natjecanja i u "šakanju" te hrvanju. Domaći povjesničari bilježe i mnogobrojna natjecanja u potezanju konopca koja su bila jedna od važnijih zabava, ali i odmjeravanja snage i vještine kod stanovništva Hrvatske ponajviše u gradovima Dalmacije sredinom 19. st. Na tim različitim manifestacijama održavala su se često i razna takmičenja u "šakanju" - šaketanju (boks), kao i razna hrvačka nadmetanja . ■